

МИЛАН ДЕДИНАЦ (1902–1966) е най-изявеният лирик сред сръбските сюрреалисти. Роден е през 1902 г. в Крагуевац. По време на Първата световна война (1915) заедно с други сръбски деца е евакуиран във Франция, където продължава обучението си. През 1927 г. завършва Френска филология в Белградския университет. Между двете световни войни е сътрудник и редактор на вестник „Политика“, където се налага най-вече като театрален критик. За кратко време е кореспондент от Париж (1929–1930). През Втората световна война попада в немски плен до 1943 г., когато е освободен поради болест. След войната става главен редактор на „Политика“, а след това и редактор на „Книжевне новине“ (бълг. „Литературен вестник“). От 1948 до 1953 г. е художествен директор на Югославския драматичен театър в Белград, а от 1956 до 1966 г. е управител на същия театър.

Дединац не е оставил много след себе си, въпреки че твърде рано се изявява в литературата – още през 1921 г. дебютира в загребското списание „Критики“ („Kritike“) като най-младия член на белградската модернистична група „Алфа“. Издава само четири книги със стихотворения, по една на всеки десет години: Явна птица (Явна птица, 1926), Един човек на прозореца (Еден човек на прозору, 1937), Стихове от дневника на затворник номер 60211 (Песме из дневника заробљеника број 60211, 1947) и От немило до недраго (Од немила до недрага, 1957). Последната обхваща почти цялото му поетично творчество. Дединац публикува и книгата с есета Театрални критики (Позоришне критике, 1956).

В едно свое откровение за поезията Дединац споделя: „Винаги ме е привличало повече онова, което предхожда художествената творба, отколкото крайният резултат. (...) Винаги са ме привличали повече търсенията на поета по кой начин да опише онова, за което няма думи, самото писане, творене, отколкото самият плод.“ Още след първите му стихотворения критиците изтъкват лиризма, непосредствеността и музикалността като главни характеристики на поетичната му индивидуалност.

Разграничаването от абстрактния лиризм започва с поемата Един човек на прозореца, издадена в лявото списание „Наша стварност“ (бълг. „Нашата действителност“), която е вдъхновена от страшния ураган, опустошил през април 1937 г. Белград. В следващата стихосбирка – Стихове от дневника на затворник номер 60211, пресъздава драмата на човешкото падение. Сбирката е смесица от проза и стихове, записки и писма, които взаимно се преплитат.

В стиховете на Дединац няма нищо декларативно; те са вълнуващо лирическо откровение, което задава изключително продуктивна посока в развитието на модерната сръбска поезия.

OKOVANA VIZIJA

Pevam da mi dan ovaj ne ode u priviđenja.

Tol'ko se minulog leta srušilo sunčanih jata,
toliko zvezdane vatre u oči prazne od bdenja,
da obnevideh odjednom pod pljuskom ognja i zlata
i glava mi se pomuti od nenadnog pomračenja.

Pa tek što sam sveo oči da se od bola umire,
zaiskah opet da vidim, još jednom, visoke boje,
al Sunca više ne beše: crni se koluti šire
i samo na obalama iskre se poslednje roje.

Ne znadoh da je s vidika odavno Sunce klonulo,
jer skitah spuštene glave jedino bleskom zanesen,
i ne slutih da je leto u svoju sen utonulo,
da je noć duža od snova i da se smrknula jesen.

Pa prihvatih se za granu, tražeći od nje spasenja.
„Grana je, grana je!“ – šanuh. O, našto ta iskušenja?

Nasmej se da ti dan ovaj ne ode u priviđenja!

Nebeskih svetlila nema, al pomrčinom ne bludim,
jer sam tog zlatnog leta toliko sjaja skupio
da mi se već kazivalo da mesto zora ja rudim
i da svud razlivam sjajnost koju sam s neba upio.

Budim se, a iz mog tela, gle, svetlost sama izvire!
Pođem li, pod mojim hodom zračna se staza stvara,
preda mnom sva ustreperi, ali već za mnom umire,
a istkana je od mora, i sva je od nebeskog žara.

Izdignem ruku ka nebu – u tavnom srcu svemira
novoizniklo sazvežđe od moje šake zablista.
Oslonim li se na stablo, zapitam se pun nemira
da l' krošnja mog krvotoka il' srebrom maslina lista.

Ko kuca? Je li to damar u grani jesenjeg zrenja,
il' moje udara srce, već ludo od uzbuđenja?

ОКОВАНО ВИДЕНИЕ

Пея, да не отmine и този мой ден в привидения.

Толкова слънчеви птици видях да се срутват през лятото,
толкова звездни пожари в очите, празни от бдения,
че ослепи ме проливният дъжд от огньовете и злато,
ненадейно размъти главата ми помрачение.

И едва-що притворил очите, от болката парещи,
аз поисках да видя отново за миг цветовете,
ала нямаше слънце – само в кръгове черни, догарящи,
се рояха искрите последни покрай бреговете.

Не разбрах, че търкулна се слънцето, а хоризонтът бе тъмен,
скитях, свел поглед от блясъка само понесен.
Не подозирах, че лятото в своята сянка потъна
и че нощта е по-дълга от сън, и че вече е есен.

И се вкопчих за клона, търсех от него спасение.
Клон е, клон е!? – шептах. О, защо пак изкушения?

Усмихни се, да не отmine и този твой ден в привидения!

Светилата ги няма, но не блуждая в тъмата.
От лятото златно – сияния в мен са покълнали
и усещам как руменея наместо зората,
как разливам аз светлина, от небето погълната.

Светлина от гърдите ми, щом се събудя, извира.
От стъпките мои лазурна пътека се ражда,
тя потръпва пред мен, а зад мене умира,
от кошмари изплетена и от слънчеви сажди.

Към сърцето на космоса щом протегна ръка, във всемира
блясва ново съзвездие от дланта ми лъчиста.
Щом на ствол се облегна, в безпокойство замирам –
на кръвта ми корона ли е, или маслина в сребро се разлиства.

Кой ли чука? Пулсът в клонката в нейното есенно зреене
или бие сърцето ми в лудо вълнение?

Pa ridaj da ti dan ovaj ne ode u priviđenja!

I vidim da, osim mene, svuda zare iz polutame
dozivi, bilje i stenje, i luče svetlost ko u snu.
I plime morske promatram kako se varniče same
i dime sumpornim sjajem kad međe kopna zapljusnu.

Sve što se napilo sunca – rasipa zračenja noću.
Glas prhne, a za njim sjaji, još dugo, drhtava struna.
Kroz lišće mraka bukti po grumen Sunca u voću,
a mesto Meseca greje svakog drveta kruna.

Negdašnja sazvežđa više s neba dažditi neće,
al' druga, okolo mene, sada nad zemljom lete:
iz tame smokve i nara zvezdano kolo uzleće
i mladu Putanju Mlečnu maslina od granja plete.

Varnicu hvatam u letu, sav skrhan s nepoverenja:
svitac mi na dlanu gori. Ne, neću ja snoviđenja!

Zastrepi da ti dan ovaj ne ode u priviđenja!

Kamen li dohvatim rukom – iskra u njemu sneva,
i tinja u svakom cvetu po jedan ugarak skriven.
Žut odsjaj ilinskih munja u grudima mi još ševa
i sav sam od mesečine i sav od sunca saliven.

I vidim: gube se međe između noći i dneva,
Moj život, zvezde i bilja prominu u magnovenju,
al' istrajaću sve dotle dok sjaj iz mene izgreva
da opet prigrlim Sunce pri njegovome rođenju.

Ja ću ga čekati mirno da put prevali do mene,
no ako mi pre te zore crn dvojniki Sunčev zasja,
pašću u njegovoj senci pod kojom sve mre i svene,
al' umiranje će moje i njegov mrak da obasja.

Pa zato ne strepim više od potpunog uništenja,
jer mojim prestankom zračim i Sunčev dvojniki se menja

...I pevam da mi čas ovaj ne ode u priviđenja.

О, ридай, да не мине и този твой ден в привидения!

И аз виждам и призиви, билки, скали в полумрака
като мен в светлина да избухват, като в сън да блестят.
И брега съзерцавам как искрящите приливи чака,
как докосват го те, как в сияние сярно димят.

В тъмнината, дето всяко нещо, пило искри, пламенее,
пърха в блясъци – струни, дълго трептящи в нощта,
през листата на мрака всеки плод като слънцето грее
и блести на дървото короната вместо луна.

Съзвездия древни към нас не валят от небето,
вече други са те – над земята и мене летят.
Виж хорото им звездно от нар и смокини – там, дето
днес сплитат, чертаят маслините нов Млечен път.

Искрица летяща улавям, разбит съм от недоумение –
в дланта ми светулка гори. Не, не искам съновидения!

О, страхувай се да не отмине и този твой ден в привидения!

В камъка, който докосвам, искра сън сънува,
въгленче тлее във всяко едно от цветята.
В гърдите ми мълнии в жълто сияние плуват,
и съм в слънце облян, и облян от луната.

Ето виждам как губят се нощите в дните и дните – във нощи.
Миг за билки, звезди е животът ми – няма как да се върне,
но догдето от мене сияние блика все още,
ще доживея копнежа си слънцето пак да прегърна.

Ще го чакам спокойно да дойде до мене,
а ако двойник на слънцето черен превари зората –
ще пропадна тогава във сянка на мрак и на тление,
ала с моята смърт аз отново ще светя в тъмата.

И защо да се плаша от пълно унищожение? –
Със смъртта си горя, двойникът слънчев се сменя.

И пея, да не отмине и този мой час в привидения!